

Avrupa Komisyonu 2014 Türkiye İlerleme Raporu

Sivil Toplumunu İlgilendiren Maddeler

Bu belge Avrupa Komisyonu 2014 İlerleme Raporu'nda sivil toplumu ilgilendiren içeriği paylaşmaktadır; ancak TÜSEV'in kurumsal fikirlerini yansıtmamaktadır. Raporun tamamına [bu bağlantıdan](#) ulaşabilirsiniz.

1. GİRİŞ

1.3. AB ile Türkiye Arasındaki İlişkiler

Komisyon ve Türkiye, yeni Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA II) kapsamındaki mali yardıma ilişkin önceliklerini oluşturmuş ve Endikatif Strateji Belgesinde Türkiye'nin 2014-2020 dönemi için önceliklerine yer vermiştir. Bu önemli belge, Temmuz ayında IPA komitesine sunulmuş ve 26 Ağustos'ta kabul edilmiştir. Hukukun üstünlüğü ve temel haklar, iç işleri ve sivil toplum alanlarındaki reformların, IPA I ile kıyaslandığında daha fazla ödenek alması öngörülmektedir. Eğitim, istihdam ve sosyal politikalar söz konusu belgedeki diğer öncelikler arasındadır. IPA II, çevre, taşımacılık ve enerji sektörlerinde kaynak etkinliği ile düşük karbon ekonomisine yönelik kalkınmayı teşvik edecek ve Türkiye ile AB arasında ara-bağlantısallığı artırmaya odaklanacaktır. Tarım ve kırsal kalkınma alanlarında, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası ile tarım ve balıkçılık alanında çalışmalar yoğunlaşacaktır. Bu öncelikler, yapısal reformları destekleyen, daha hedef odaklı yardıma olanak veren ve mali işbirliğinin etkisini artıran sektör programlarına temel teşkil edecektir.

Türkiye, aşağıdaki AB programlarına ve ajanslarına aktif olarak katılmaktadır: Yedinci Araştırma Çerçeve Programı, Gümrük, Fiscalis, Rekabet Edebilirlik ve Yenilikçilik Çerçeve Programı, Progress Programı, Kültür Programı, Hayat Boyu Öğrenme ve Gençlik Eylem Programı. Türkiye, yakın zamanda bir kaç program için yeni anlaşmalar imzalamıştır veya imzalama sürecindedir: Ufuk 2020, Erasmus+, İşletmelerin ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Rekabet Edebilirliği, Yaratıcı Avrupa ile İstihdam ve Sosyal Yenilik. Türkiye, Avrupa Çevre Ajansı Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi (EMCDDA)'ne katılım sağlamaktadır.

1. SİYASİ KRİTERLER VE GÜÇLENDİRİLMİŞ SİYASİ DİYALOG

1.1. Demokrasi ve hukukun üstünlüğü

Anayasa

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Uzlaşma Komisyonu, yeni anayasa için yaklaşık 170 maddeden 60'a yakınında ön uzlaşma sağlamıştır. Süregelen uzlaşmazlık sonucunda, iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Kasım 2013'te Komisyondan çekilmiştir. Komisyon, Aralık ayında resmen feshedilmiştir. Sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütleri tüm partileri sorumlu davranmaya ve süreci devam ettirmeye çağırmıştır. Komisyonun yaklaşık 300 oturum süresince yaptığı değerlendirmelerin tutanakları TBMM internet sitesinde yayımlanmıştır.

İlgili anayasa değişikliklerinin yapıldığı 2010'dan bu yana, kişisel verilerin korunmasına ve askeri yargıya ilişkin uygulama hükümleri getiren ya da toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edecek pozitif ayrımcılığa yönelik tedbirler içeren kanunların çıkartılması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.

Sonuç olarak, anayasa reformu süreci askıya alınmıştır. Yine de bu süreç, özgürlüğü, demokrasiyi, eşitliği, hukukun üstünlüğünü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dâhil, insan haklarına saygıyı tam olarak güvence altına alan yeterli bir denge ve denetleme sistemini ve kuvvetler ayrılığını sağlayacak ve de Türkiye'nin daha da demokratikleşmesini temin edecek en güvenilir zemini oluşturacaktır. Önümüzdeki dönemde yapılacak çalışmalar, Meclis Anayasa Uzlaşma Komisyonunun çalışmalarının belirleyici özelliğini oluşturan kapsamlı istişareleri içeren demokratik ve kapsayıcı bir sürece dayandırılmalıdır. Venedik Komisyonu ile aktif istişare içinde olunmalıdır.

Parlamento

TBMM'nin yürütmenin denetlenmesi ve yasama gibi önemli işlevlerini yerine getirebilmesi, siyasi partiler arasında süregelen diyalog ve uzlaşma ruhu eksikliği nedeniyle sekteye uğramaktadır.

Hassasiyet gerektiren önemli mevzuatın kabulü öncesinde yetersiz hazırlık ve istişare uygulaması devam etmiştir. İnternet, yargı, dershanelerin kapatılması ve Milli İstihbarat Teşkilatı hakkındaki kanunlarda yapılan Hükümet ve AK Parti destekli değişiklikler, mecliste uygun biçimde tartışılmadan ya da paydaşlara ve sivil toplum örgütlerine yeterince danışılmadan kabul edilmiştir.

Kamu Denetçiliği

Gezi protestoları esnasında polis memurları tarafından güç kullanılmasına ilişkin bir dizi şikayet alınmasının ardından, Kamu Denetçiliği Kurumu orantısız güç kullanımında bulunulduğunu belirten bir rapor yayımlamıştır. Raporda ayrıca, Türkiye'deki yasal çerçevenin Avrupa standartları ile uyumlaştırılması, sadece gerekli olduğunda ve gözetim altında kademeli ve orantılı güç kullanımı ile kolluk görevlileri için sürekli eğitim gibi konularla ilgili bir dizi tavsiye kararı yer almıştır.

Sonuç olarak, Kamu Denetçiliği Kurumunun çalışmaları vatandaşların temel haklar konusunda farkındalığının artmasına katkı sağlamıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu, toplanma özgürlüğü ve kolluk görevlilerinin orantısız güç kullanımının engellenmesi gibi önemli konularda AİHM kararları doğrultusunda tavsiye kararları almıştır. Kurumun, proaktif şekilde farkındalık artırma çalışmalarına katkıda bulunması ve sivil toplumun Kuruma duyduğu güveni pekiştirmeye devam etmesi gerekmektedir. Kurumun, re'sen girişimde bulunma ve yerinde inceleme yapma hakkının sağlanması için çalışmalar yapılması gerekmektedir. Tavsiye kararlarının, TBMM'de takibinin yanı sıra kamu idaresi tarafından da yeterli takibin yapılabilmesi amacıyla tedbirler alınmalıdır.

Sivil toplum

Türkiye'de aktif bir sivil toplumun gelişmesi devam etmiştir. İçişleri Bakanlığı, derneklere yönelik Yardım Toplama Kanununun ve diğer önemli reformların hazırlanması aşamasında sivil toplum aktörleri ile istişarelerde bulunmuştur. Bununla birlikte, bu tür *ad hoc* istişareler dışında, sivil toplum kuruluşlarının yasama ve politika yapma sürecinde aktif olarak yer alabildikleri yapılandırılmış katılımcı mekanizmalar bulunmamaktadır. Hükümet-sivil toplum ve Meclis-sivil toplum ilişkileri, yasama sürecinin bir parçası olarak ve idarenin her düzeydeki mevzuat dışı tasarrufları açısından, sistematik, kalıcı ve yapılandırılmış istişare mekanizmaları aracılığıyla politika düzeyinde geliştirilmelidir.

Sivil toplum kuruluşları, özellikle mali denetim yoluyla, faaliyetlerini etkileyecek şekilde devletin orantısız denetimine tabi olmaya devam etmektedir. İlgili mevzuat, sivil toplum kuruluşları karşısında sınırlayıcı biçimde yorumlanmaya devam etmiştir. Derneklerin tescili, mali denetim ve yasa dışı

faaliyetlerin önlenmesi gibi görevlerin İçişleri Bakanlığı altındaki tek bir birimde toplanması, ilgili mevzuatın sınırlayıcı biçimde hazırlanmasına ve yorumlanmasına yol açabilecektir.

Türkiye, vergi teşvikleri gibi tedbirlerle sivil toplum kuruluşlarının yurt içi özel finansmanını teşvik etmek yerine, çoğunlukla orantısız olan muhasebe gereklilikleri ile mali yönetimlerini zorlaştırmaya devam etmiştir. Bakanlar Kurulu, net olmayan kriterler kullanmak suretiyle vergi muafiyetini ve kamu yararı statüsünü çok kısıtlı sayıdaki sivil toplum kuruluşuna verdiği için, sivil toplum kuruluşlarına yönelik kamu finansmanı da yeterince şeffaf ve kurallara dayalı değildir. Kamu fonları, sivil toplum kuruluşlarına Bakanlıklar aracılığıyla ve proje ortaklığı mekanizmalarıyla tahsis edilmekte, hibe tahsisatına veya hizmet sözleşmelerine nadiren başvurulmaktadır.

AB-Türkiye Sivil Toplum Diyalogu Programları devam etmiş, sivil toplumun gelişmesine ve sivil toplum kuruluşlarının yerel düzeyde daha fazla tanınmasına katkıda bulunmuştur.

Sonuç olarak, Türkiye'de, politika yapma süreçlerinde ve yönetimde vatandaşın öncelikli olması ve temel haklardan yararlanmanın kanun ile güvence altına alınması için ısrarcı olan, hak-temelli ve büyüyen bir sivil toplum mevcuttur. Hükümet-sivil toplum ve Meclis-sivil toplum ilişkileri, özellikle yasama sürecinin bir parçası olarak, sistematik, kalıcı ve yapılandırılmış istişare mekanizmaları aracılığıyla politika düzeyinde geliştirilmelidir. Sivil topluma yönelik yasal, mali ve idari çerçeve, aktif vatandaşlığı teşvik ederek açık toplumu daha iyi desteklemelidir.

Yolsuzlukla mücadele

Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi (2010-2014) ve Eylem Planının uygulanmasına devam edilmiş, ancak bunun sonuçlarına ilişkin olarak Meclise veya sivil topluma bilgi verilmemiştir. Sivil toplum kuruluşları çok sınırlı katkı sağlama imkanı bulmuştur. Türkiye, 2014 sonrası için bir yolsuzlukla mücadele stratejisi ve eylem planı kabul edip etmeyeceği konusunda karar vermelidir. Uygulamada, soruşturma, iddianame ve mahkûmiyet kararlarına ilişkin bir izleme mekanizmasının oluşturulmasına yönelik sonuçlar elde edilmesi için daha güçlü bir siyasi iradeye ve sivil toplumun katılımına ihtiyaç duyulmaktadır.

1.2. İnsan hakları ve azınlıkların korunması

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ihlallerinin önlenmesine ilişkin Eylem Planının kabulü ve yargılama öncesi tutukluluk sürelerinin kısaltılması ve böylece gözaltında tutulan çok sayıda gazetecinin serbest bırakılması gibi olumlu adımlar atılmıştır. Bununla birlikte, internet dahil olmak üzere, ifade özgürlüğünü daha da kısıtlayan mevzuat kabul edilmiş ve ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğünün etkili bir şekilde kullanılması uygulamada kısıtlanmıştır. Anayasa Mahkemesi tarafından daha sonra iptal edilmiş olmakla birlikte, Youtube ve Twitter'ın tamamen yasaklanması kararları ciddi endişelere neden olmuştur. Siyasetçilerin caydırıcı açıklamaları, muhalif gazetecilere karşı açılan davalar ve medya sektörünün mülkiyet yapısı, medya sahiplerinin ve gazetecilerin geniş çapta oto sansür uygulamalarına ve ayrıca gazetecilerin işten çıkarılmasına yol açmıştır.

Toplanma ve gösteri hakkına ve kolluk görevlilerinin toplumsal olaylara müdahalede bulunmalarına ilişkin Türk mevzuatının ve bu mevzuatın uygulanmasının Avrupa standartları ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Gösterilere katılanları dağıtmak için güç kullanılmasında benimsenen temel kriter gösterinin barışçıl olmayan niteliğinden ziyade kanuna aykırı olmasıdır; bu durum AİHM içtihadına uygun değildir. Yasal çerçevede güç kullanımını daha sıkı şekilde düzenleyen iyileştirmeler

yapılmalı ve bu önlemler kolluk görevlilerinin uygun bir şekilde eğitilmesiyle tamamlanmalıdır. İçişleri Bakanlığının çevik kuvvet polisinin göz yaşartıcı gaz kullanımına ve toplumsal olaylarda hareket tarzına ilişkin Haziran ve Temmuz 2013 tarihli genelgelerine uyulmaması tutarlı ve hızlı şekilde cezalandırılmalıdır.

Örgütlenme hakkına ilişkin Türk mevzuatının Avrupa standartları ile uyumlu hale getirilmesi için iyileştirilmesi gerekmektedir. Yasal ve idari engeller, sivil toplum kuruluşlarının finansal açıdan sürdürülebilirliğini engellemiştir.

Mülkiyet hakları ile ilgili olarak, 2011 yılında revize edilen 2008 tarihli Vakıflar Kanunu halen uygulanmaktadır. Söz konusu mevzuat uyarınca, 116 azınlık cemaat vakfı 1.560 adet taşınmazın iadesi için başvuruda bulunmuştur. Nisan ayı itibarıyla, Vakıflar Meclisi, 318 taşınmazın iadesini ve 21 taşınmaz için tazminat ödenmesini onaylamıştır. 1.092 başvuru ise uygun bulunmamıştır. Diğer başvurular halen değerlendirme sürecindedir.

4. Üyelik Yükümlülüklerini Üstlenebilme Yeteneği

4.10. Fasıll 10: Bilgi Toplumu ve Medya

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, TİB'e daha fazla yetki verilmesi ve çevrimiçi ortamda ifade özgürlüğüne yeni kısıtlamalar getirmesi suretiyle değiştirilmiştir. TİB Mart ayında Twitter ve Youtube'a erişimi yasaklamıştır; ancak bu yasak daha sonra kaldırılmıştır.

4.23. Fasıll 23: Yargı ve Temel Haklar

Temel haklar

Mart ayında kabul edilen "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı", Türkiye'nin yasal çerçevesinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadıyla uyumlu hale getirilmesi yönünde önemli bir adım teşkil etmektedir. Eylem Planı, yaşam hakkı ihlalinin önlenmesi, kötü muamelenin önlenmesi, mahkemelere etkin erişimin sağlanması, makul sürede yargılanmanın sağlanması, ifade ve basın özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü gibi önemli alanlar dahil olmak üzere insan haklarının 14 temel alanını kapsamaktadır. Eylem Planı'nın hazırlanmasında sivil toplum yer almamıştır. Temel haklara ilişkin genel bir eylem planına duyulan ihtiyaç devam etmektedir. AB, Türkiye'yi AİHM'in tüm kararlarını uygulama konusundaki çabalarını artırmaya davet etmiştir.

Çoğunlukla terörle mücadele mevzuatı ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu çerçevesinde olmak üzere, insan hakları savunucularına karşı devam eden en az 15 bireysel cezai kovuşturma ve bir o kadar da devam eden soruşturma bulunmaktadır. Yargılama öncesi azami tutukluluk süresini on yıldan beş yıla indiren kanunun Şubat ayında kabul edilmesini müteakip insan hakları savunucularının bazıları serbest bırakılmıştır.

Kasım ayında yayımlanan bir raporda, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile barışçıl olup olmadığına bakılmaksızın yasa dışı kabul edilen bir gösterinin dağıtılmasına izin verildiğini belirterek bu Kanun'u eleştirmiştir. Raporda, söz konusu mevzuat uyarınca yasa dışı gösterilere katılımın usulsüz veya orantsız bir şekilde cezalandırıldığı belirtilmiştir. Komiser, Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesinin ilgili tavsiyeleri ve AİHM içtihadı doğrultusunda, polis ve gösterileri

düzenleyen kişiler arasında daha fazla şeffaflık ve diyalog oluşturulması ve gösteriler sırasında orantılı güç kullanımına ilişkin olarak açık ve bağlayıcı kuralların kabul edilmesi çağrısında bulunmuştur.

2013 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan polisin göz yaşartıcı gaz ve biber gazı kullanımını düzenleyen iki genelge tutarlı bir şekilde uygulanmamıştır. AİHM, göz yaşartıcı gaz ve biber gazı kullanımı dahil, gösteriler sırasında kolluk görevlileri tarafından zor kullanılarak yapılan müdahaleler nedeniyle daha önce Türkiye'yi eleştirmiştir. (Ataman v. Türkiye davaları) AİHM, Makbule Kaymaz ve Diğerleri v. Türkiye ile Benzer ve Diğerleri v. Türkiye davalarında, Türkiye'nin AİHS'nin 2. maddesini (yaşam hakkı) ihlal ettiğine hükmetmiştir.

Yedi protestocunun ve bir polis memurunun ölümü ile sonuçlanan 2013 yılındaki Gezi Parkı protestolarının ilgili makamlarca ele alınmasına ilişkin soruşturmalar, delil kaybı (Ali İsmail Korkmaz davasında), engelleme - protestocular aleyhine açılan karşı davalar dahil olmak üzere - ve cinsel istismar iddialarının soruşturulmasının reddedildiğine ilişkin bildirimler nedeniyle sekteye uğramıştır. Gezi Parkı protestoları sırasında protestocuların hayatlarını kaybetmeleri ile ilgili devam eden davada, ölümlere neden olmakla suçlanan iki polis memurundan biri görevine devam etmiştir. Gezi olayları sırasında orantısız güç kullanımıyla ilgili olarak toplam 329 soruşturma açılmıştır. Bu soruşturmanın büyük bir bölümü hâlâ devam etmektedir. Eylül ayında, bir polis memuru, protestoculardan birini vurarak öldürdüğü gerekçesiyle 7 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. İlk derece mahkemesinde verilen ceza, temyiz aşamasındadır. Tüm iddialarla ilgili olarak bağımsız, hızlı ve etkili soruşturmaların yürütülmesi sağlanmalıdır.

Toplanma özgürlüğüne ilişkin olarak, Anayasa ile vatandaşlara, önceden izin almadan, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı tanınmaktadır fakat mevzuat ilgili makamlara geniş bir takdir yetkisi sağlamakta ve bu özgürlüğü, uygulamada önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Mart ayında, Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun kapsamında, gösterilerin yapılabileceği süreler uzatılmış ve yetkili makamların, gösterilerin yer ve güzergahı ile gösterilerin izlenmesi ve sonlandırılması konularında paydaşlarla istişarede bulunmaları öngörülmüştür. Değişikliklerle ayrıca, tüm gösterilerin kaydedilmesi ve bu kayıtların şüphelilerin tespit edilmesinde suç delili olarak kullanılması öngörülmüştür.

Türkiye, toplanma hakkına ve kolluk görevlilerinin toplumsal olaylara müdahalede bulunmalarına ilişkin mevzuatını ve bu mevzuatın uygulanmasını, hâlâ Avrupa standartları ile uyumlu hale getirmemiştir. Gösterilerin barışçıl niteliği, katılımcıları dağıtmak için güç kullanılmasının temel kriteri olarak kullanılmamaktadır ve bu da AİHM içtihadına uygun değildir. Gösterilerin kontrol altına alınması sırasındaki yapısal ve yinelenen sorunlar, Türkiye aleyhinde alınan 40'tan fazla AİHM kararında ve bekleyen 100'den fazla başvuruda geniş çapta yer bulmuştur. İçişleri Bakanlığının çevik kuvvet polisinin göz yaşartıcı gaz kullanımına - bu konuya ilişkin olarak Türkiye AİHM tarafından eleştirilmektedir (Abdullah Yaşa ve Diğerleri v. Türkiye davası) - ve toplumsal huzursuzluklarda hareket tarzına ilişkin Haziran ve Temmuz 2013 tarihli genelgeleri tutarsız bir şekilde uygulanmıştır.

Mart 2014 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı'nda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun kısa vadede AİHM içtihadı doğrultusunda gözden geçirilmesi ve güvenlik güçlerine AİHM içtihadı konusunda eğitim verilmesi öngörülmüştür.

Kürtlerin Nevruz kutlamaları barışçıl şekilde gerçekleşmiştir. Yapılan Kürtçe konuşmalara ilişkin olarak herhangi bir işlem yapılmamış olup, bu durum, kamusal alanda Kürtçenin kullanımının daha da

olağanlaştığı sinyali vermiştir. Lezbiyen, eşcinsel, biseksüel, transseksüeller ve interseks bireylerin (LGBTI), onur yürüyüşleri toplantı ve gösteri hakkına saygı gösterilmesi temelinde büyük şehirlerde engellenmeden gerçekleşmiştir. Ancak, pek çok durumda, Hükümetin politikalarını eleştiren gösterilerde, polis aşırı güç kullanmıştır. Güneydoğuda Kürtlerle ilgili çeşitli gösteriler, Gezi olaylarıyla ilgili protestolar ve İstanbul Taksim Meydanındaki gösterilerin dağıtılmasında güç kullanılmıştır. Polis, Soma maden faciası sonrasında işçiler tarafından yapılan gösteriyi şiddete başvurarak dağıtmıştır.

Sivil toplum kuruluşları, pek çok durumda toplantı ve gösteri yapmalarına izin verilmediğini ve para cezasına çarptırıldıklarını bildirmiştir. İnsan hakları savunucuları hakkında, gösteriler ve protesto mitingleri sırasında ve basın toplantılarına katılımlarının ardından, terör propagandası yaptıkları ve gösterilerde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet ettikleri suçlamalarıyla dava açılmaya devam etmiştir. İki yıldır Taksim Meydanında 1 Mayıs yürüyüşüne izin verilmemektedir.

"Genel ahlak" "Türk aile yapısı" "ulusal güvenlik" ve "kamu düzeni" gibi kavramlar yaygın bir şekilde kullanılmış ve bu kapsamda ilgili makamlara oldukça geniş bir takdir yetkisi verilmesiyle uygulamada **örgütlenme özgürlüğüne** saygı gösterilmesi engellenmiştir. İki LGBTI derneği "genel ahlak" temelinde kapanma talebi davaları ile karşı karşıya kalmıştır. İnsan hakları ve özellikle Kürt meselesi ile ilgili çalışmalar yürüten beş derneğin kapatılmasına ilişkin davalar devam etmektedir. Hak temelli derneklere yönelik denetimlerin sıklığı, süresi ve kapsamı konusunda ayrımcı uygulamalar olduğu bildirilmiştir.

Bir uluslararası STK, kayıt için altı yıl beklemiştir; bir diğersinin davası ise hâlâ devam etmektedir. Suriye veya Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yardım sağlamak isteyen bazı uluslararası STK'ların çalışmaları kendilerine açıklanmayan gerekçelerle engellenmiştir. Eylül 2013'te, geçici kayıt statüsü getirilmiş ve sadece üç uluslararası STK'ya uygulanmıştır.

Yasal ve bürokratik engeller, sivil toplum kuruluşlarının finansal açıdan sürdürülebilirliğini engellemiştir. Kamu yararı statüsü verilmesi için yapılan başvurularda ve yardım toplanmasına ilişkin izinlerin alınmasında ayrımcılık yapıldığına dair şikâyetler bulunmaktadır. Kamu yararı statüsünün (dernekler için) veya vergi muafiyeti statüsünün alınması (vakıflar için), Bakanlar Kurulu Kararı gerektirmesi nedeniyle karmaşık bir hal almıştır. Bu türden bir statüye sahip derneklerin toplam sayısı, sivil toplum kuruluşlarının tamamının %1'inden azdır. Hak temelli STK'ların katma değer vergisinden (KDV) muaf tutulmalarına ilişkin usuller külfetli olmaya devam etmektedir. Yurtiçi ve uluslararası yardımların toplanmasında zorluklarla karşılaşmış ve bürokratik usuller külfetli olmuştur. Derneklerin sadece aylık olarak veya üçer aylık dönemler halinde yardım toplamalarına izin verilmiştir ve bu iznin alınmasına ilişkin kriterler açık değildir.

KESK (Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu) ve DİSK (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) Sendika konfederasyonları ve bağlı sendikalar aleyhinde terörle mücadele mevzuatı kapsamında yapılan suçlamalarla açılan davalar devam etmiştir. Çok sayıda sendikaya ve sendika temsilcisine yönelik davalar devam etmektedir (Bkz. *İşçi Hakları ve Sendikal Hakları*).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıflar Meclisindeki cemaat vakıfları temsilcisi, cemaat vakıflarının kendi yönetim kurullarını seçmelerine imkan tanıyan bir yasal çerçevenin bulunmaması nedeniyle istifa etmiştir. Daha sonra istifasını geri çekmesine rağmen, istifaya yol açan husus halen çözümlenmemiştir.